

ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԸ X-XVI ԴԴ. ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԴԱՎԹՅԱՆ Ա.Ռ.

Մասնավոր սեփականության ծագումից հետո հողը և անշարժ գույքը դարձան հողագույքային հարաբերությունների օբյեկտ: Դրանց շրջանառությունը տնտեսական կյանքի ակտիվության յուրատեսակ ցուցիչ է: Միջնադարյան Հայաստանում անշարժ գույքի ակտիվ շուկայի մասին են վկայում պատմական աղբյուրները՝ պատմիչների գործերը, վիճագիր արձանագրությունները, հիշատակությունները և այլն:

Յուրաքանչյուր սեփականատեր իրավունք ուներ գնման, նվիրաբերման, նվաճման, փոխանակման, կամ այլ եղանակով ձեռք բերված անշարժ գույքը օտարելու ցանկացած ձևով՝ վաճառելու, նվիրելու, կտակելու կամ իրականացնելու այլ գործառույթներ (վարձակալության տրամադրում, գրավադրում և այլն):

Գործարքի օբյեկտներ էին անշարժ գույքի տարբեր միավորներ՝ հողատարածքներ, գյուղախմբեր, առանձին գյուղեր (համայնքներ), գյուղերի մասեր, առանձին հողատեսքեր՝ այգիներ, վարելահողեր, կառույցներ՝ հյուրատներ, ջրաղացներ, կրպակներ և այլն:

Պատմական աղբյուրներում նկարագրված են բազմաթիվ գործարքներ, որոնցով իրականացվել են անշարժ գույքի առք ու վաճառք, նվիրատվություն, վարձակալություն, գրավ, փոխանակում և այլն: Բոլոր գործարքները վավերացվել են համապատասխան բովանդակությամբ փաստաթղթերում (նվիրագիր, պայմանագիր, ընծայագիր, վճռագիր, կավվաճագիր և այլն): Սովորաբար այդ փաստաթղթերը բաղկացած են եղել 7 մասից, որոնց հերթականությունը կարող էր փոփոխվել.

1. փաստաթուղթը կազմելու ժամանակաշրջանը.
2. փաստաթուղթը կազմողների և ներկաների անունները.
3. փաստաթուղթը կազմելու նպատակը՝ գործարքի անվանումը (պայմանագրի առարկան) և (կամ) գործարքի կողմերը.
4. անշարժ գույքի նկարագրությունը (տեսակը, գտնվելու վայրը, սահմանները).

5. անեծքների բաժինը.

6. փաստաթուղթը հաստատողների և վկաների անունները.

7. փաստաթուղթը կազմելու և հաստատելու ժամանակը:

Այս մասերն ընդգրկող գործարքները կազմվել են հիմնականում բարձրագույն աշխարհիկ և հոգևոր դասերի մասնակցությամբ տեղի ունեցած գործարքների ժամանակ, որտեղ գործարքի առարկան եղել է շատ արժեքավոր, սովորաբար մեծ տարածքներ ընդգրկող անշարժ գույք՝ հողատարածքներ, գյուղախմբեր և այլն: Հանդիպում են նաև այս կանոնից որոշակի շեղումներով կազմված համառոտ փաստաթղթեր, որոնք կազմվել են փոքրարժեք կամ ընդամենը մեկ անշարժ գույքի նկատմամբ գործարք կազմելու համար, սակայն անգամ այդ պարագայում դրանց բովանդակությունը ցույց է տալիս գործարքի ամբողջական պատկերը: Համառոտ տարբերակի դեպքում գործարքների բովանդակությունն ընդգրկում է տվյալներ մասնակիցների, գույքի, գործարքի տեսակի և ժամանակի մասին:

Փաստաթղթերը հաճախ կրկնօրինակվում էին տարբեր շինությունների պատերին կամ կոթողների (խաչքարների) կողերին: Հենց այս հանգամանքի շնորհիվ են մեզ հասել անշարժ գույքի գործարքներ նկարագրող հազարավոր վկայություններ:

Միջնադարյան Հայաստանում իրականացված գործարքներից առավել լայն տարածված էին նվիրատվությունը, առք ու վաճառքը, փոխանակումը, վարձակալությունը և այլն:

Նվիրատվություն: Միջնադարյան Հայաստանում ամենից հաճախ իրականացված գործարքները կապված են եղել նվիրատվությունների հետ: Նվիրատվությունների մասին վկայություններ են արտացոլված թագավորական հրովարտակներում, բարձրաստիճան հոգևորականների որոշումներում, շինարարական վավերագրերում, նվիրագրերում, առևտրական գործարքների վկայագրերում և այլն: Դրանք պայմանագրեր են նվիրատուի և նվիրառուի միջև՝ երկուստեք պարտավորությունների ստանձնումով: Նվիրատուն հիշատակում է նվիրաբերվող անշարժ գույքի նկատմամբ ունեցած իրավունքի տեսակը, ձեռք բերելու եղանակը և նվիրաբերելու (օտարելու), այդ թվում՝ հետագա պայմանները: Այսպես, նվիրաբերողը կարող էր նվիրառուին արգելել գույքը այլ անձի վաճառել, փոխել կամ գրավադրել, կամ էլ թույլատրել վարվել իր հայեցողությամբ՝ վաճառել, նվիրել և այլն: Նվիրառուն էլ իր հերթին հանձն էր առնում իրականացնել

որոշակի գործողություններ: Որոշ պայմանագրերում նվիրաբերումը միակողմանի է՝ առանց որևէ փոխհատուցման¹: Նվիրատվությունները հիմնականում կատարվել են կրոնական հաստատություններին՝ վանքերին ու եկեղեցիներին: Դրանք ձեռք էին բերվում նորակառույց կրոնական հաստատությունների բացման և օժման հետ կապված արարողությունների՝ նավակատիքների ժամանակ: Նվիրատվությունները շատ հաճախ կատարվում էին մեծ հանդիսավորությամբ՝ ուղեկցվելով շարժական ու անշարժ գույքի տեսքով նվերների ստացումով: Խոշոր վանքերի ստացած նվերների մեջ մեծ բաժին էին կազմում հողատարածքները, գյուղերը, գյուղատնտեսական հողահանդակները (այգիները, վարելահողերը), եկամտաբեր շինությունները (ջրաղացներ, հյուրատներ, կրպակներ) և այլն: Նվիրատվությունների հետևանքով վանքերը միջնադարյան Հայաստանում դարձել էին խոշոր հողատերեր, որոնք վարում էին նաև տնտեսական գործունեություն: Նման ավանդույթի սկիզբը դրել է Գրիգոր Լուսավորիչը՝ Մշո Առաքելոց վանքին նվիրելով հողեր²:

Նվերների դիմաց նվիրառուները՝ եկեղեցու հոգևոր հայրերը, պարտավորվում էին իրականացնել նվիրաբերողի ցանկությունը, օրինակ, նրա և նրա հարազատների համար մատուցել պատարագ կամ օրհնություն³, հյուրընկալություն, աղքատների խնամք և այլն: Երբեմն նվիրատվությունը կատարվել է վանական հաստատության բնականոն գործունեությունը ապահովելու համար:

Նվիրված գույքն անձեռնմխելի էր՝ ոչ ոք իրավունք չուներ այն վաճառելու կամ նվիրելու այլ սուբյեկտի: Գործող օրենքները թույլ չէին տալիս իրականացնել նման եղանակով ձեռք բերված անշարժ գույքի օտարման գործարք: Ըստ Մխիթար Գոշի Դատաստանագրքի «Նրանց մասին, որ եկեղեցուն տուն, այգի և այլ իրեր են տալիս» ՄԼԹ գլխի՝ նվիրատուները նվիրված գույքը կարող են հետ վերցնել և նորից նվիրել ուրիշ եկեղեցու՝ առաջինի ավերակ լինելու և չվերակառուցվելու դեպքում⁴:

¹ Գրիգորյան Գ., Նվիրատվություններ Անիի եկեղեցիներին ու վանքերին (X-XIV դդ.), Էջմիածին, 2002, էջ 7:

² Սարգիսեան Ն., Տեղագրությունք ի Փոքր եւ ի Մեծ Հայս, Վենետիկ, 1864, էջ 235:

³ Գրիգորյան Գ.Մ., Սյունիքի վանական կալվածատիրությունը IX-XIII դարերում, Ե., 1973, էջ 97:

⁴ Մխիթար Գոշ, Դատաստանագիրք, Ե., 2001, էջ 176-177:

Չնայած նվիրաբերությունների հսկայական մասը կատարվում էր կրոնական հաստատություններին, այնուամենայնիվ, պահպանվել են նաև հիշատակություններ անշարժ գույքն այլ սուբյեկտների նվիրելու մասին: Այսպես, Գթաշեն բնակատեղիից բերված և Մայր Աթոռի տարածքում հանգրվանած 1569 թ. խաչքարի թիկունքին փորագրված վիմագիր արձանագրության համաձայն, Սարու Ամիրջանի ժառանգները աղբյուրների ջրերը հասցրել են Գթաշենի տարածք, կառուցել են 2 ջրաղաց և դրանք անհատույց նվիրել գյուղին⁵:

Առք ու վաճառք: Միջնադարյան Հայաստանում անշարժ գույքի առք ու վաճառքը երկրորդ ամենատարածված գործարքն էր հանդիսանում: Գործարքի մի կողմը՝ վաճառողը պարտավորվում էր որոշակի գումարի դիմաց գնորդին որպես սեփականություն հանձնել իր անշարժ գույքը: Այստեղ հանդիպում են գործարքներ ինչպես աշխարհիկների, այնպես էլ աշխարհիկների ու վանական հաստատությունների միջև: Այդ գործընթացում հատկապես ակտիվ էին վանքերն ու եկեղեցիները, որոնք անշարժ գույք էին ձեռք բերում նաև գնումների միջոցով: «Գանձագին» եղանակով, այսինքն՝ կանխիկ դրամով մեծաքանակ անշարժ գույք էին ձեռք բերում հատկապես խոշոր վանական հաստատությունները:

Ինչպես նվիրատվության գործարքների ժամանակ, այս դեպքում էլ կազմվում են համապատասխան փաստաթղթեր՝ կալվածագրեր, որտեղ նկարագրվում են գործարքը և դրան ուղեկցող այլ տվյալներ, որոնք էլ վավերացվում են վկաների ներկայությամբ: Այդպիսի գործարքները սովորաբար նկարագրվում էին մի քանի տողով. «Ես՝ Փիրագիզս, Վարդէվանս մեր Ջրախառնուրթի հողն ծախեցինք ի վերայ Բարսեղ եպիսկոպոսին: Տէր Սարգիս, Փիրագիզս, Իսկանտարս վրկայ ենք: Թվականն Ռ (1000/1551) էր»⁶:

Կտակ և ժառանգություն: Ժառանգությունը կարող էր անցնել ըստ կտակի կամ ըստ օրենքի: Գործող կարգի համաձայն՝ անշարժ գույքը փոխանցվում էր հորից որդուն, իսկ կանայք օգտվում էին ժառանգության իրավունքից որոշակի սահմանափակումներով: Եթե չամուսնացած դուստրը օգտվում էր ժառանգված գույքի նկատմամբ հավասար իրավունքներից, ապա ամուսնացած դուստրը՝ մեկ եղբոր ստանալիք բաժնի կեսի չափով:

⁵ Սաղումյան Ս., Վիմագիր մասունքներ (Էջմիածին, 1994, N 8, էջ 100-112):

⁶ Յիշատակարան Սանահնոյ վանից (Սանահնի Քէթթուկը), Էջմիածին, 2007, էջ 135:

Ժառանգատուն կարող էր իր ցանկությամբ գույքը կտակել ցանկացած սուբյեկտի այն դեպքում, եթե նա չունենար զավակներ⁷: Իր ցանկությունը նա կարող էր ձևակերպել կտակի միջոցով: Կտակի միջոցով ժառանգատուն հայտնում էր իր կամքը մահվան դեպքում իրեն պատկանող գույքը այլոց փոխանցելու մասին: Կտակները ձևակերպվում էին նույն սկզբունքով, ինչ կիրառվում էր գույքային այլ իրավունքների գրանցման ժամանակ՝ նշելով գործարքի օբյեկտը, կտակարարը, ժառանգություն ստացողին և այլ տվյալներ:

Վարձակալություն: Վարձակալության պայմանագրով անշարժ գույքի վարձատուն պարտավորվում է վճարի դիմաց վարձակալի ժամանակավոր տիրապետմանը և օգտագործմանը տրամադրել հողամաս կամ շենք (շինություն): Ի տարբերություն առք ու վաճառքի և նվիրատվության՝ վարձակալության գործարքների վերաբերյալ մատենագիտական տեղեկություններ համեմատաբար քիչ են հանդիպում: Նման մի գործարքի մասին է նկարագրում Կիրակոս Գանձակեցին իր «Պատմություն հայոց»-ում, ըստ որի՝ Արճեշից Աղբայրիկի որդի Աստվածատուրը «...ուներ բազմաթիվ խանութներ. դրանք վարձով տվեց և ամեն ամիս վարձերը առնում էր...»⁸:

Անշարժ գույքի վարձակալության մի շարք օրինակներ է բերում նաև Լ. Խաչիկյանը՝ վերլուծելով Մատենադարանում պահվող գրությունների բովանդակությունը: Ըստ նրա՝ վարձակալվող օբյեկտներ են հանդիսացել հիմնականում վարելահողերը, որոնց վարձակալները պարտավորվում էին հողերից ստացված բերքի մի մասը հանձնել հողի սեփականատիրոջը⁹:

Փոխանակում: Փոխանակման ժամանակ գործարքի յուրաքանչյուր կողմ պարտավորվում էր իր սեփական անշարժ գույքը փոխանցել մյուսին որպես սեփականություն՝ ձեռք բերելով նրա սեփական գույքը: Գործարքների կողմ էին աշխարհիկ և հոգևոր դասերի ներկայացուցիչները:

Փոխանակման գործընթացին մասնակցել են ոչ միայն առանձին հողամասեր, այլև ամբողջական համայնքներ ու բնակավայրեր՝ գյուղեր, ագարակներ: Անշարժ գույքի փոխանակությունը կատարվել է ոչ միայն համար-

⁷ **Սուրբասյան Ա.Գ.**, Մխիթար Գոշը և «Հայոց դատաստանագիրքը», Ե., 1965, էջ 131:

⁸ **Կիրակոս Գանձակեցի**, Հայոց պատմություն, Ե., 1982, էջ 136:

⁹ **Խաչիկյան Լ.**, Տնտեսական գործարքների մասին գրառումները հայերեն ձեռագրերի մեջ և նրանց աղբյուրագիտական նշանակությունը (Բանբեր մատենադարանի, 1960, N 5, էջ 27):

ժեք (գյուղը՝ գյուղի հետ), այլև անհամարժեք պայմաններով (մեկ գյուղը՝ երկուսի հետ):

Սյունիքի Բեխ և Արուքս գյուղերի 871 թ. փոխանակությունը կատարվել է համարժեքության սկզբունքով, քանի որ վերոհիշյալ երկու գյուղերի հարկերի չափերը հավասար էին: Համաձայն փոխանակող կողմերի միջև կնքած պայմանագրի՝ «Հայոց երեք հարյուր քսան թվականին, աստվածապատիվ հոգևոր տեր Սողոմոնի՝ Սյունյաց եպիսկոպոսի ժամանակ, ես՝ Սյունյաց տեր, աստվածապահ իշխան Սահակի որդի Ջևանշիրի, Բաղք գավառի Արուքս անունով իմ մի գյուղը, որը հորիցս ու եղբայրներիցս ինձ կատակված ժառանգություն էր հասել, և իմ սեփական կալվածքն էր, անվիճելի տեղ, կամեցա փոխանակել Կովսական գավառում գտնվող Բեխ գյուղի հետ: Այդ գյուղը բուն Սուրբ խաչի և հոգևոր տերերի՝ Սյունյաց եպիսկոպոսների կալվածքն էր: Եվ ես ու Տեր-Սողոմոնը մեր կամքով և փոխադարձ համաձայնությամբ փոխանակեցինք: Քանի որ փոխանակումը մեր երկուսի միջոցով կատարվեց, ուստի մենք էլ [գործարքը] հաստատող պայմանագիրը կազմեցին»¹⁰:

Ոչ համարժեք փոխանակության մասին է վկայում Հաղպատի վանքի մեծ գավթի արևմտյան մուտքի բարավորի վրա 1210 թ. փորագրված արձանագրությունը, համաձայն որի՝ Հալալաշեն և Վաշխ գյուղերը փոխանակվում էին Հաղք գյուղի հետ¹¹: Չնայած այստեղ որպես փոխանակման պատճառ նշվում էր Հաղպատի վանքից Հալալաշեն և Վաշխ գյուղերի հեռավորությունը, սակայն չի բացառվում, որ կային նաև այլ պատճառներ՝ ցածրարժեք գյուղի փոխանակություն բարձրարժեքի հետ և այլն:

Սեփականության խախտված (կամ կորսված) իրավունքի վերականգնում: Միջնադարում Հայաստանում կան բազմաթիվ դեպքերի արձանագրություններ, երբ տեղի է ունեցել անշարժ գույքի բռնազավթում: Սովորաբար իշխանական համակարգում ավելի բարձր կարգավիճակ ունեցող սուբյեկտը, օգտագործելով իր դիրքը և ուժը, բռնազավթել (խլել) է հիերարխիայի ստորին աստիճանում գտնվող սուբյեկտի գույքը: Նման դեպքերը սովորական են եղել հատկապես այն ժամանակ, երբ Հայաստանը եղել է օտար պետությունների տիրապետության տակ: Եվ հենց

¹⁰ Օրբեյան Ստ., Սյունիքի պատմություն, Ե., 1986, էջ 203:

¹¹ Ղաֆադարյան Կ., Հաղբատ. ճարտարապետական կառուցվածքները և վիմական արձանագրությունները, Ե., 1963, էջ 168-169:

դրանց ներկայացուցիչներն էլ կատարել են այդպիսի ապօրինի գործողություններ, չնայած կան նաև փաստեր, որ դրանք իրականացրել են նաև տեղի ֆեոդալները: Այն ժամանակ, երբ թուլացել կամ ոչնչացվել է վերջիններիս տիրապետությունը, վերականգնվել է գույքի նկատմամբ եղած նախկին կարգավիճակը: Նախկին տերերին անշարժ գույքը վերադարձնելու մասին որոշում են կայացրել աշխարհիկ իշխանները և հոգևոր դասը Ադվենի ժողովի ժամանակ¹²: Գույքի նկատմամբ կորսված իրավունքը վերականգնվել է կա՛մ նախկին իրավատիրոջ, կա՛մ դրա իրավունքն ունեցող սուրբեկտի նախաձեռնությամբ, որի ձեռքին էր դատական իշխանությունը (սովորաբար նման գործառույթ էր իրականացնում տվյալ տարածքը կառավարող ֆեոդալը): Երբեմն միևնույն անշարժ գույքը կարող էր մի քանի անգամ բռնազավթվել և նույնքան անգամ էլ կարող էին վերականգնվել դրա նկատմամբ նախկինում գրանցված օրինական իրավունքները: Սեփականության իրավունքի խախտման և կրկին նախկին կարգավիճակի վերականգնման փաստին է անդրադարձել Ստ. Օրբեյյանը, որը նկարագրում է այդպիսի մի քանի դեպք՝ կապված Խոտ գյուղի հետ: Առաջինը վերաբերում է Սյունյաց եպիսկոպոս Սողոմոնին, որը 881 թվականով թվագրված վկայագրում գրում է. «Իմացա, որ առաջներում Տեր-Գեորգը Խոտի կալվածք-կոռավայրը հոգեբաժին էր արել սուրբ նշանին, բայց ինչ-ինչ հանգամանքներով այն հափշտակել էին: Երբ հաջորդելով գահակալեցի այս սուրբ աթոռին, այդ կալվածքը վերադարձրի եկեղեցուն»¹³: Երկրորդ դեպքը վերաբերում է 1006 թվականին, երբ Խաղբակի որդի Դլենը իր տիրոջներից Տաթևի վանքին է նվիրել դեռևս 906 թ. վանքին նվիրաբերված Խոտ գյուղը: Երրորդ դեպքը վերաբերում է 1274 թ., երբ Տարսայիճ Օրբեյյանը Տաթևի վանքին են վերադարձվում մի շարք գյուղեր, այդ թվում՝ Խոտ գյուղը¹⁴:

Այլ տեսակի գործարքների (ռենտա, գրավ և այլն) վերաբերյալ վկայություններ քիչ են հանդիպում, չնայած գործող օրենքները թույլ են տվել իրականացնել նաև այդ տեսակի գործարքներ: Օրինակ՝ Մխիթար Գոշը

¹² **Սարգսյան Լ.Ա.**, Հայաստանի նվիրատվական արձանագրությունները (9-14-րդ դդ.), Ե., 2007, էջ 18:

¹³ **Օրբեյյան Ստ.**, էջ 202:

¹⁴ Նույն տեղում:

խոսում է գրավի պայմանների մասին¹⁵: Մեկ գործարք վավերացնող փաստաթղթերից բացի, հայկական միջնադարյան աղբյուրներում պահպանվել են նաև բազմաքայլ գործարքներ արտացոլող փաստաթղթեր՝ անշարժ գույքի գնում-նվիրատվություն, գնում-փոխանակում, փոխանակում-նվիրատվություն, գնում-բարելավում-նվիրատվություն և այլն:

Անշարժ գույքի գնում-նվիրատվություն: Բազմաթիվ վկայություններ կան համայնքի բնակիչների կողմից անշարժ գույք գնելու և այն իրենց նախընտրած սուբյեկտներին (համայնքին կամ հոգևոր հաստատությանը) նվիրելու մասին: Սովորաբար միջնադարյան Հայաստանում ձեռք բերված անշարժ գույքը (հիմնականում վարելահողեր, այգիներ, հասութաբեր հաստատություններ՝ ջրաղացներ, հյուրատներ և այլն) նվիրաբերվել է իրենց նախընտրած վանքին կամ եկեղեցուն¹⁶:

Անշարժ գույքի գնում-բարելավում (կառուցապատելու կամ այգիներ տնկելու միջոցով)-նվիրատվություն: Գործարքի այս տեսակը համեմատաբար քիչ տարածում է ունեցել, սակայն շրջանառության մեջ են ներառվել անշարժ գույքի տարբեր տեսակներ և քանակներ: Նման արձանագրություն է պահպանվել Անիի Սբ. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցու հարավային պատի վրա: Համաձայն արձանագրության՝ 1215 թ. Տիգրան Հոնենցը նախկին տերերից գնել է հողատարածք, բարեկարգել ու կառուցել է վանական համալիր և այն նվիրել եկեղեցուն: Եկեղեցուն է նվիրում նաև այլ գույք՝ իր կառուցած կամ գնած 8 գյուղեր և գյուղերի հատվածներ (Գորոխոնեց, Քարհատ, Մշակունեց, Կաղղուց, Յամաքծով, Խուզած Մահմունդ, Ունընդ, Խաչորիկ), 2 պանդոկ (մեկը Անիում՝ կամարակապ), ջրմուղ, հյուրատուն, մարագներ, բաղնիքներ, ձիթհանք, ախոռներ, բանջարանոցներ, լանջ, գետի ափ, ջրաղաց, կրպակ, Հատեցոնց փողոցի տները, հողեր՝ Անիում, մեկական այգիներ՝ Երևանում, Օշականում, Կոշում, Արուճում, Մրենում և Ծմակում¹⁷:

Ի մի բերելով վերոհիշյալը՝ կարող ենք եզրակացնել, որ միջնադարյան Հայաստանում լայն տարածում են ստացել անշարժ գույքի հետ կապված գործարքները, որոնք արտացոլվել են համապատասխան բովանդակություն ունեցող փաստաթղթերում (վճռագիր, նվիրագիր, ընծայագիր և

¹⁵ Մխիթար Գոշ, էջ 81:

¹⁶ Սարգսյան Լ.Ա., էջ 90:

¹⁷ Դիվան հայ վիմագրության, պր. 1, Ե., էջ 63:

այլն): Դրանցում նկարագրվում են ինչպես մեկ, այնպես էլ միաժամանակ մի քանի գործարքներ: Մեկ գործարքի ժամանակ իրականացվում է միայն մեկ գործողություն՝ նվիրատվություն, առք ու վաճառք, փոխանակում, վարձակալություն և այլն: Բազմաքայլ (մի քանի) գործարքների դեպքում իրականացվում է առնվազն երկու գործարք, օրինակ՝ առք (գնում) և նվիրատվություն, փոխանակում և փոխանակված գույքի վաճառք, փոխանակում և նվիրատվություն և այլն: Գործարքի առարկա կարող էին դառնալ ինչպես անշարժ գույքի մեկ միավոր, այնպես էլ անշարժ գույքի տարբեր տեսակների մի քանի միավորներ:

ТРАНЗАКЦИИ С НЕДВИЖИМОСТЬЮ В АРМЕНИИ В X–XVI ВВ.

ДАВТЯН С.Р.

Резюме

Еще в X–XVI вв. в Армении выполнялись транзакции с недвижимостью. Предметами сделок являлись сельские общины, фруктовые сады, пашни и другая недвижимость (мельницы, постоянные дворы и др.). Были распространены не только одношаговые транзакции, фиксирующие разные виды сделок с недвижимостью (дарение, продажу (покупку), аренду), но и многоступенчатые, включающие одновременно несколько видов сделок: покупка – дарение, покупка – застройка-дарение и др.

REAL PROPERTY TRANSACTIONS IN ARMENIA DURING THE 10TH-16TH CENTURIES

S. DAVTYAN

Abstract

In Armenia in the 10th-16th centuries transactions related to real property were realized. Rural communities, fruit orchards, arable lands and other real property (watermills, hotels, etc.) were the subjects of the transactions. Common transaction types included not only one-step deals to record diverse real property transactions including donations, or sale and purchase, or lease, but also multi-step deals incorporating several types of transactions in the same time, like purchase and donation, or purchase, development and donation, etc.